

דבר הרהיבית

י"ד ע"י הרה"ג ר' יהושע נחמן שליט"א מרבני בית החוראה לענייני דיבת

גליון ק"ח

פרשת שופטים

נושא השבוע

שהמלוה יבקש מהלן טובות בגלל ההלוואה – או אם רגיל

דבר העורך

השבוע פרשת שופטים יש מצוות פרשת ה'מלך' שהמלך נצטווה באזהרות מיוחדות בכמה מצוות, ואחד מהן שנצטווה לכתוב ספר תורה מיוחד לו, והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו.

ובחז"ל שהספר התורה הזאת היתה עם המלך כל הזמן נכנס עמה ויוצא עמה.

כתב הכתב סופר רמז הדבר, שכתוב [משלי ג] ככל דרכיך דעהו והוא וישר ארחתך, וזה בכל אדם ועל אחת כמה וכמה מלך מצווה ביותר על ענין זה, ולכן אמרה תורה, שהמלך שהוא מתפקידו להיות עוסק בצורכי ציבור, לכן אמרה תורה שהמלך צריך שיהיה עמו ספר תורה כל ימי חייו והיינו שבכל מה שהיה עוסק יהיה עוסק לשם שמים.

וזהו באמת הטעם למה התורה נתנה כל כך הרבה מצוות בעניני העולם הזה כדי שבכל דבר שאדם עוסק בעניני העולם הזה, יהיה מוקף במצוות, שיהיה זוכר כל הזמן את הקב"ה.

פסקי הלכות

שולחן ערוך סימן ק"ס סעיף י"ב לא יאמר לו: הודיעני אם בא איש פלוני ממקום פלוני. הגה: וכן שאר רבית דברים בעלמא, אסור. כתב בט"ז בפירוש הדברים, שאסור שהמלוה יאמר ללוה דברים בלשון ציווי דמה לו לצוות לזה, וכל שכן שאם המלוה אומר ללוה ציווי בעניני ממון שזה ממש ריבית ממון.

ואם אומר לו שיעשה לו איזה דבר שממילא היה הלן עושה, אבל המלוה מצוה את הלן שיעשה כן יש בזה ריבית דברים, היינו מה שהמלוה מצוה את הלן לעשות זהו האיסור.

כגון שהמלוה אומר ללן שפלוני יבוא ואומר לו שידאג לכבד אותו, ויאכילהו וישקהו, כתב הט"ז שאפילו אם הלן היה עושה כן גם בלא זה גם כן יש איסור עצם זה מה שהמלוה מצוה ללוה שיעשה לו כן.

הדין בדיעבד

אולם בדיעבד אם כבר עשה כן שהמלוה ציוה ללן שיעשה לו איזה דבר, תלוי, שאם ציוה אותו דבר שבבמון, הרי זה ריבית ממון, ולכתחילה כדי לצאת ידי שמים, חייב לשלם למלוה את הכסף, וכל שכן שאם עדיין לא החזיר לו ינכה לו מהחוב.

אבל אם המלוה רק ציוה את הלן רק בדבר שאינה של ממון, וזה רק ריבית דברים, באופן זה, אין הלן חייב לשלם למלוה כלום, [ואפילו לצאת ידי שמים].

הפינה של הילדים

מעשה שהיה: ילד אחד שמואל ליה מחברו כמה שקלים, ועדין לא שילם לו, עכשיו בראש חודש אלול שנהוג שם בפיתה שבתחילת שנת הלימודים כל ילד בוחר עצמו מקום, ולאחר כמה ימים המלמד מסדר את המקומות. יום לפני התחלת הלימוד בחדר, בקש החבר מ'שמואל' שהם יבואו ביחד ויתפסו שניהם מקומות זה ליד זה, ו'שמואל' הסכים. יש לשאל, האם היה אסור משום רבית, מה שהמלוה בקש מ'שמואל' הלוה שיבוא לישב לידו.

תשובה

אם הם חברים מאוד טובים שגם בלא ההלוואה היה נעים לו לבקש ממנו טובה זו שיבוא לישב לידו, מתר למלוה גם עכשיו לבקש ממנו טובה זו.

אבל אם בלא שהיה מלוה לו לא היה נעים לו לבקש ממנו בקשה זו, אם כן יש אסור מה שמבקש ממנו טובה זו, שגראת שבגלל ההלוואה לבן מבקש ממנו, וזה אסור. [ובאמת המלוה צריך להרגיש שהלוה אינו חייב לו כלום יותר מההלוואה שהיב לתחזיר לו, ולא ירגיש שיכול לבקש ממנו טובות אחרות יותר מההלוואה].

מעשה בריבית

לבקש טובה מהלוה

אברך אחד שאל: הוא רוצה לקחת הלוואה גדולה מגמ"ח, [על סך 20,000 ₪], ובגמ"ח דורשים שיחתמו לו שני ערבים על ההלוואה, חשב ממי יבקש לחתום על ערבות, עלה בדעתו שיש אברך אחד שכבר תקופה ארוכה חייב לו סך 500 \$ ויכול לבקש ממנו שיחתום לו ערבות, אלא שעלה בדעתו לשאול אם יש איסור ריבית בזה שמבקש ממנו שיחתום לו ערבות.

תשובה

יש לברר מאיזה טעם רוצה לבקש ממנו

אם המלוה מגיע ללוה ואומר לו היות שאני כבר צריך את הכסף, וכבר עבר זמן הפרעון, לכן אני מבקש ממך את הכסף, אבל אני מוכן לקחת הלוואה מגמ"ח, ועל ידי זה תוכל להשאיר את ההלוואה אצלך ליותר זמן.

באופן זה, יש לחלק, שאם ההלוואה שלוקח מהגמ"ח זה בערך באותו סכום של ההלוואה אם כן בודאי אין זה טובה שהלוה עושה למלוה, אלא המלוה עושה טובה ללוה שמוכן לקחת הלוואה כדי שישאיר את ההלוואה אצלו.

אבל אם לוקח הלוואה מגמ"ח על סכום גדול, כגון בציור זה, שלוקח הלוואה בסך 20,000 ₪ וההלוואה שהוא הלוה לו זה רק 2,000 באופן זה נראה שיש בזה איסור, [אם לא היה רגיל לבקש ממנו בלא זה], שאין לומר שהלוה עושה כן לטובת עצמו, שזה דבר גדול לחתום ערבות על 20,000 ₪, ואין לומר שבגלל הלוואה של 2,000 שרוצה להשאיר לכן יחתום לו ערבות.

[וכעין זה כתבנו באחד הגליונות במעשה שהיה, שאחד ביקש מאחיו שיוציא הלוואה מאיזה גמ"ח על 20,000 ₪, [שלאחיו היה זכות לבקש מהם הלוואה] והוא יחתים את הערבים ולמעשה ביקש אחיו שהוא ישאיר לעצמו סך 2,000 ₪ שהוא יקח ההלוואה לעצמו, וילוה לו רק 18,000 כתבנו שאם רוב הכסף לוח אחיו יכול הוא להחתים ערבים, אבל אם האח הלוה לוקח רוב הכסף אסור לדרוש שהאח שלוה חלק מהכסף יחתים ערבים על יותר מחלקו].

א. אם מבקש ממנו טובה זו בגלל ההלוואה

באופן זה שבלי שהיה מלוה לו לא היה מבקש ממנו לחתום בשבילו, ורק בגלל שהלוה לו לכן רוצה לבקש ממנו, באופן זה בודאי יש בזה איסור, שבגלל ההלוואה מבקש מהלוה שיעשה לו טובה.

[ואפילו אם לבסוף הלוה עשה לו טובה זו לא בגלל ההלוואה, מכל מקום מצד המלוה היה כאן איסור שבגלל ההלוואה ביקש ממנו טובה זו, שזוהי נראה שכאילו מרגיש שהלוה חייב לו].

ב. אם המלוה היה מבקש ממנו בלא ההלוואה

אבל באופן שהמלוה כשמבקש ממנו טובה זו אינו מכוין בגלל ההלוואה, אלא מבקש ממנו בגלל שהוא אחיו, או שהם ידידים טובים, בזה אין איסור ריבית מה שהמלוה מבקש ממנו שיחתום לו ערבות.

ג. וכן אם על ידי ההלוואה נהיה ידיד שלו

ויש להוסיף עוד, שגם באופן שעל ידי ההלוואה נעשו ידידים בעיני כספים, ולכן נעים לו לבקש ממנו שיחתום לו ערבות, באופן זה בודאי אין איסור משום ריבית לבקש ממנו שיחתום לו ערבות.

ד. אם המלוה דורש מהלוה שיחתום לו, כדי שיוכל להשאיר את ההלוואה

ביקשו מהלוה לחתום ערבות, והלוה שואל האם מותר לו לחתום ערבות למלוה

בהמשך למעשה שהיה: כאן הגיע הלוה לרב לשאול:

המלוה ביקש ממני שאחתום לו ערבות האם מותר לי לחתום לו ערבות או שיש בזה איסור.

תשובה

ועוד יש להתיר, שגם בשעת פרעון לכאורה יש להתיר ברגיל, לדוגמא בשעת פרעון כשהלוה הגיע להחזיר לו את הכסף ביקש ממנו המלוה שיחתום לו ערבות, ושואל הלוה אם מותר לחתום, הדין שאם משער שגם בלא ההלוואה היה חותם לו, אין איסור, ואין זה דומה למה שכתב השולחן ערוך הרב, שבשעת פרעון אסור ללוה לתת שום מתנה למלוה אפילו אם רגיל ליתן לו, שנראה שזה דוקא אם הלוה מגיע מצד עצמו לתת מתנה למלוה, אבל אם המלוה ביקש מהלוה שיעשה לו טובה, והוא רגיל בכך, יכול לעשות לו טובה זו, מכיון שהוא עושה כן בגלל שביקשו ממנו ולא בגלל ההלוואה].

העולה להלכה

המלוה: אם בלא החלואה לא היה נעים למלוה לבקש מהלוה שיעשה לו טובה זו – אסור לו לבקש ממנו עכשיו.

אבל אם גם בלא החלואה היה מבקש ממנו טובה זו מותר גם עכשיו לבקש ממנו טובה זו.

ואף אם זה לטובת הלוה כדי שיוכל להחזיק את החלואה שלו, אין להקל אם זה הלוואה על סכום גדול.

והלוה מצדו, אם בלא החלואה היה גם חותם לו מותר לחתום גם עכשיו, אם בלא החלואה לא היה חותם לו אסור לו לחתום לו ערבות.